

Mindez azonban egyáltalán nem mond ellent Földényi virtuóz Bacon-portréjának, mert a kozmikus horizont, amelyet a történet számára, amit civilizációnkról a könyvében elmesél (és akkor még nem is említettem a filmművészetről szóló csodás fejezetet, vagy az eltűnő régi mozik lenyűgöző, nosztalgikus felidézését, amelyben nemcsak egy életforma elvesztéséről, hanem egy civilizáció elsüllyedéséről tud mesélni, tehát az irodalom, a filozófia, a képzőművészet, a film, az építészet egymásba nyíló terek ebben a könyvben), a személyes perspektíva összetéveszthetetlenül egyéni, ugyanakkor univerzális érvényű felismerésekhez vezet.

F E N Y Ő D Á N I E L

KÖLDÖKNÉZŐ-GYAKORLATOK

Nyerges Gábor Ádám: Berendezkedés (versek 2014–2017)

Nyerges Gábor Ádám az idei Könyvhétre *Berendezkedés* címmel jelentette meg legújabb verskötetét, amely elhagyja korábbi köteteinek stílusbeli túlkapasait, modalitásában így teremtve kiegyensúlyozottabb szövegvilágot. Míg a *Helyi érzéstelenítést* (2010), valamint a *Számvetésforgót* (2012) fokozott ironikus-önironikus hangvétel jellemezte, addig a 2015-ös *Az elfelejtett ünnep* e szempontból fordulatot jelentett a költői pályán, hiszen már egy komolyabb-komorabb, melankolikus beszélő szólalt meg. A humor háttérbe szorulásával a személyesség olykor érzélgősségbe csapott át, ezzel azonban megalapozta egy új megszólalásmód lehetőségét. Nyerges a *Berendezkedés*ben sokkal érettebb, bár korántsem problémamentes hangot talált, amely ötvözi az első két kötet ironikus önreflektivitását és *Az elfelejtett ünnepre* jellemző rezignált világlátást.

A *Berendezkedés* versei mind formailag, mind pedig a felhasznált nyelvi kódokat illetően változatosak. A megtalált hang nem homogenizálja a kötet szövegvilágát, csupán magabiztosabb beszélői pozíciót eredményez. Találunk rövidebb, szigorúan szerkesztett sanzonszerű verseket, hosszúverseket, valamint prózakölteményeket, a kötet végén pedig egy hétoldalas szövegmontázs – ezek pedig több nyelvi regiszterben szólalnak meg. Ha forma szerint nézzük, a rövidebb szövegek a kötet legkevésbé sikerült darabjai közé sorolhatók. Rímkényszerben fogant strófáik („Régi szerelmek – most merengek – / hogy múltak el, varázsütésre, / vagy legalábbis megszeppentek, / mint akit átparancsoltak az anyósülésre” – *Varázsütés*, 37.) vagy az artikulálatlan, semmitmondó szöveghelyek („Emlékszem,

Palimpszeszt–PRAE.HU
Budapest, 2018
84 oldal, 2790 Ft

még nem is rég / volt, hogy mondtam, / de te akkor még nem aggódtál, / s boldog voltam” – *Van valami nehézség*, 24.) miatt e versek szerzőjéről előbb gondolnám, hogy kora kamaszéveiben járó szárnypróbálgató, mint hogy komoly, (ha a Petrence Sándor álneven kiadott kötetet is számoljuk) éppen ötödik verseskötetével jelentkező költő.

A közvetlen megszólalás már az előző köteteket is jellemezte, ám a *Berendezkedésben* fokozódik az élőbeszédszerűség. A beszélő folytonosan helyesbít, kiegészít. A kifejezések próbálgatása, egymáshoz méregetése látszólag újradefiniálja a versek fogalomkészletét. Mégis, a megszólaló mindannyiszor az öncélú fecsegés gyanújába keveredik: újradefiniálja a versek fogalomkészletét: „Na most kell majd – / nem. Máris rossz, kezdjük előlről, hogy: / most lehet és / még lehet eldönteni...” (*Leginkább*, 33.). A technika érdeme, hogy leleplezi a szövegek megszerkesztettségét, hiszen rámutat arra, hogyan válnak irodalmivá a hétköznapi szituációk: „Magányos kis csillagunk, mely / mi más is lehetne, mondjuk / esthajnal...” (*Fénylik, mintha beleköpött*, 6.) Meglepő módon az élőbeszéd e sajátosan közvetlen formája nem jár együtt a személyesség felértékelődésével. A *Berendezkedés* szövegeiben az egyes szám második és harmadik személyű beszéd dominál, így teremtve meg egy általánosabb lírai személyt. A beszélő eltávolítja magától a versek alanyát: „Egy férfi ül a gangon, / aki talán te vagy.” (*Közepesen hűvös*, 29.), ugyanakkor naivitás lenne azt gondolni, hogy e két szint ne érne össze néhol – az előbb idézett versben például csak tovább mélyül az ünnepélyes melankólia érzete: „Szarok vagyunk, / megérdemeljük egymást, mondja, / ezzel alszik el, míg rémálmai rutinos / kéjencekként lassú, magabiztos / mozdulatokkal munkához látanak.”

Nyerges új kötetén nyomot hagytak az elmúlt időszak irodalmának főbb tendenciái. Ilyen például a reáltudományos regiszter alkalmazása, de a manapság újkomolynak nevezett líra hatása is felismerhető. Előbbire egy szövegpróba: „félve felém pislantott, mint aggódó / geológus, aki még nem tudja megítélni / az elkerülhetetlenül bekövetkező / erupció mértékét és a lehetséges / rombolás vonzáskörzetének várható / rádiusát...” (*A különösképpen nem szép lány mint roppant fregattoitorlát a két megálló közt*, 8.). E beszédmód imitációja az utóbbi években igen felkapott lett – gondoljunk csak Szálinger Balázs 360° című kötetének darabjaira, Bognár Péter verseire vagy Závada Péter utóbbi két kötetére. A *Berendezkedés* ilyen jellegű szöveg helyei szerencsére nem válnak sematikus mintaszövegekké, technikás ujjgyakorlatokká. Autentikusságuk kulcsa az ironia, amely felfedi e szövegszerkesztési fogások működési mechanizmusát: „Mindazonáltal, ilyen / híresztelések terjedésekor persze minduntalan felmerül / a szkeptikusok részéről az a sajnálatos lehetőség is, / mely szerint mindez pusztán valaki álma, romantikus / képzelgéseink áltudományos metaforikába öltöztetése [...] ilyen nincs és soha nem is lesz, csak úr van és magány, / amint azt nem egy ürteleszkóp felvételei is megerősítik, ld. MAGÁNY_65103...” (*Lebegés*, 45.). Ám mivel az ironia lényegéből fakad, hogy nem mindig tudhatjuk, a szerző valóban ironizál-e, így egyes szöveg helyekben csak jóindulattal lehetjük fel e szándékot – mert jószándék hiányában inkább túlírtnak, modorosnak tetszenek: „Különösképpen nem szép / arca egy ez idáig még senki emberfia / előtt nem mutatkozó, meghatározhatatlan származású, pusztító erejű, / óriás ragadozó szörnyszülött varázslény / dúlt eufóriájában pompázott” (*A különösképpen nem...*).

A *Berendezkedés* verseinek hömpölygő, mégis plasztikus képáradatai a volt Telepcsoport egyes tagjainak (főleg Krusovszky Dénes és Szabó Marcell) lírájára emlékeztetnek: „Mozdulatlanságod alatt már működni képesek / az akaratok ellenére tétova izmok, / mint egy határozott és komoly ember eszközei” (*Semmi sem változott*, 25.) – abban viszont nem vagyok biztos, van-e a mozdulatlanság alatt bármi, lehet-e egyáltalán a mozdulatlanságnak alja. A szövegekben gyakoriak az ilyen és ehhez hasonló képzavar-közelbe merészkező megoldások vagy a katakézisek, a szemantikailag túlterhelt komplex képek, például: „Mintha csak maga volna a megtestesült, pákosztos / gravitáció, mint e lezárt téren egye-

dül közlekedni / hivatott, momentán mégis álldogáló járművek / álmos nehézkedése, pont olyan rezzenéstelen az / egyik vezető kezében felnyíló pletykalap megfejtett / keresztretjvényét kihívóan mutogató oldala is” (*Ki tudja, milyen arányban*, 52.).

Megfigyelhető valamiféle elmozdulás a választott lírai hagyomány kijelölését illetően is. Az előző kötetek verseit Orbán Ottó költészete határozta meg leginkább (ezt számtalan tőle választott mottó és intertextus is bizonyítja), a *Berendezkedésben* viszont szélesedni látszik a Nyerges által megidézett irodalmi hagyomány horizontja. Az elhallgatás, a titok jelenléte, valamint a bibliai motívumok, és a mellékük társított, mitikusságot ellenpontoszó profán kifejezések használata Kemény István költészetét idézi; nézzünk csak meg egy felütést: „Aztán végül hoppon maradt. / Pedig egész életében erre készült, hogy / ha már fiúként nem volt hozzá mersze, / most majd, fordított szereposztásban / legyen akkor ő a legyőzött apa” (*Kérésre sem*, 16.).

Több ponton is kapcsolódik Nyerges költészete Petri György lírájához, amelyet jelez Petri sajátos vergiliusi alakká formálása: „P. Gy. szemében gondolatolvasó / cinikus mosolyfény játszik mondván érti ő a csalódottságot de / így alakult vele kell beérnie” (*Abban a házban*, 71.). A *Berendezkedés* verseinek beszélője Petriéhez hasonlóan urbánus, kispolgári-értelmiségi helyzetből szólal meg. Kritikusan szemléli a körülötte lévő világot, nem kíméli önmagát sem. A versek többsége kegyetlen iróniával tárja fel a személyközi interakciók talmi mechanizmusait; legyen az a hirtelen sikert követő elismertség személy- és közösségformáló ereje: „Akkor egyszeriben eszébe jutna a régi szerelmeinek, [...] pillanatra elmerengve a többségük, de azért nem baj, / gondolná valamennyi részük, hogy így alakult, / végül is mihez kezdenének most egy ekkora hírességgel, / aki például szereti-e egyáltalán a lecsót vagy a rántott májat” (*A síkból kiemelkedne, feltöltődne*, 18.), vagy éppen egy életforma elhagyása, és az emiatt érzett szégyen: „és egy darabig persze neki is meglesznek [...] egyre régebbi ismerősök egy régebbi, [...] telefonszámai. / De ugye a félelem. Meg a visszautasítás” (*Fejlemények*, 22.).

Ahogy már *Az elfelejtett ünnepben* is fellelhető volt a „minden mindegy” gondolata, ez a *Berendezkedés* esetében sincs másképp. A versek alanya elutasítja a cselekvés mindennemű formáját, nem vállalja a konfrontációt, elhatárolódik az extremitásoktól. Inkább kompromisszumot köt, túlél és kivár: „addig keresni a másikat, // amíg kepeksek lesztek helyreállítani / valami globális rendet a világban, / legalább úgy-ahogy, alacsony törlesztőrészesletekben / felkínálva magatokból egy jobb apát, férjet, hűségesebb társat” (*Ez most tényleges*, 32.). A kudarcok elfogadása – ahogy látjuk – nem zárja ki a jövőbe vetett bizalmat.

Az optimizmus azonban csak a szerelmi költészet sajátja. Az előző kötetekben már bejáratott párkapcsolati témák mellett a *Berendezkedésben* fontos szerepet kap a közélet is, amelyről dühvel vagy rezignációval beszél, bár itt is fontos értéként tűnik fel az egymás iránti türelem és a szolidaritás. Ahogy a magánéleti szövegekben, a versek alanya itt is különböző helyzetek elszenvedőjeként jelenik meg. A váteszi szerepnél szerényebb pozíciót választ magának: egyfajta meddő morgolódást. Nézi a darabokra hulló nemzeti panton „megrepedt / ráncait, s a lassan, de biztosan (talán menthetetlenül) / szétmorzsolódó lépcsőit”, és felhívja a figyelmet e pusztulásra: „a lépcsőre is felhelyezett egy-egy / rikítóan mindenféle színű sebtapaszt” (*Talán eleve, belekódolt törekénységgel*, 64.). Nyerges nem számol a cselekvés lehetőségével, a hanyatlást megfékezhetetlennek, eleve elrendeltnek tartja: „ilyenkor, mindenkor, végtére is mi / a teendő, bujkáló, megfejtethetlen / grimaszszal csak annyit mond, / hát lett, ami lett” (*Egy együttérző hangsúly eltökélt szándékával*, 66.).

Egyes versekben a közélet csupán a magánéleti problémák háttérdiszleteként jelenik meg: „amikor nem csörög a telefon, / amikor a nemzedékem dönt, és külföldre megy” (*Az a nap*, 42.) – ezeket inkább közérzeti daraboknak nevezhetnénk. Máskor viszont a szöveg egésze egy egyébként aktuális politikai probléma köré szerveződik, mint például *Az unokák* című vers, amely a kilakoltatás politikai allegóriájaként olvasható. Egy pókcsalád kiir-

tásának szituációját ismerjük meg a család édesanyjának, Pókné Saci perspektívájából; onnan – úgy tűnik – elpusztításuk felesleges, mivel nem oldja meg a problémát, csupán egy időre elfedi: „Jönnek majd akkor is, pók pók / az unokák, pók pók. Pók, pók.” Kétségkívül szellemes darab, még akkor is, ha csupán egy politikai allegória. Nyerges egyes versei az alkalmi költészet hagyományába illeszthetők, mint ahogyan az *Ez egy kávéház* is. A szöveg alkalmi jellegén túlmutatva vet számot a magánélet és a közélet szétválasztásának lehetetlenségével. Olyan szituáció körvonalazódik, amelyben a politika tör be az attól elhatárolni kívánt privát szférába. A magánélet gyakorlását biztosító kávéházi keret a közéleti defektusok miatt számolódik fel azzal az idealista elképzeléssel együtt, mely szerint „mikor épp úgy akarjuk, mint kéretlen eső vagy havazás, / kirekeszthető bármi politika, gazdasági vagy külföldi hírek”. Így válik politikailag terhelte a privát beszéd, megszűnik autonómiája és elhatárolhatóságának lehetősége a közéleti megszólalástól: „Merthogy ez egy kávéház. / Ez pedig az életünk” (49.).

A *Berendezkedés*ben kidolgozott nyelv több ponton is kapcsolódik Nyerges Gábor Ádám előző köteteinek nyelvezetéhez. A változás abban rejlik, hogy a költő e kimunkáltabb beszédmóddal szerencsésen képes túlmutatni a versek alanyának érzelmvilágán. Ezáltal olvashatóvá válnak a lírai személyt körülvevő társadalmi-politikai struktúrák, minden visszasságukkal együtt, a *Berendezkedés* így válik közérzeti lírává. A tematika árnyalódása pedig komplexebbé teszi a versek világát, amelyből sajnálatosan a kevésbé sikerült képek és az olykor még mindig modoros, körülményes megfogalmazás könnyen kizökkenti olvasóját.